

ALEXANDER MERKL

»Mir je vedno mogoč« Papeške poslanice za svetovni dan miru

Petdeset let svetovnega dneva miru

Leta 1967 je bl. Pavel VI. objavil okrožnico »Populorum progressio«. Navdihoval se je tudi z mirovnimi besedili, ki so bila objavljena pred tem: z okrožnico »Pacem in terris« (1963) in pastoralno konstitucijo »Gaudium et spes« (1965). »S srečnim pastoralno-pedagoškim navdihom« (sv. Janez Pavel II.) je ustanovil svetovni dan miru, ki ga od takrat obhajamo vsako leto 1. januarja. Ob tej priložnosti je bila kot predhodnica že 8. decembra objavljena papeževa poslanica. Papež Pavel VI. je dne 4. oktobra 1965 kot prvi papež govoril na zasedanju Združenih narodov. Svetovni dan miru torej obhajamo že petdeset let.

Naslovljenci poslanic niso samo verniki, kristjani in katoličani; sporočila so namenjena vsem ljudem dobre volje. Papeži so hoteli postaviti praznik miru kot kažipot na začetek novega koledarskega leta ne le zato, da opozorijo na grožnje miru, ampak tudi zato, da nakažejo možnosti delovanja iz krščanskega duha. Papežem ne gre niti za to, da postavijo neko bilanco, niti za to, da sprejmejo kako sodbo. Hočejo, da so poslanice mnogo bolj vedno znova »bratska spodbuda, da razmislimo o sedanjem dogajanju človeštva, da se ga dvigne v višje нравno religiozno gledanje« (1992).

Kljub tej široko posredovani spodbudi so bile doslej papeške mirovne poslanice v vsakdanjem življenju in v znanosti morda deležne premalo pozornosti. Vzrok za to je morda nekoliko neugoden datum, 1. januar, ki pa je vendar jasno zaznamovan z adventnim in božičnim časom.¹ – V Sloveniji so vse papeške poslanice za svetovni dan miru lepo sprejete in ustrezno predstavljene tako v pisni obliki kakor v oznanjevanju (op. prev.).

Predloženi prispevek želi na kratko predstaviti svetovne dneve miru ob značilnih vodilnih mislih posameznih papežev v njihovih poslanicah.

Pavel VI. – »Mir je mogoč«

Poslanice Pavla VI. se odlikujejo po jasnem orisu pojma miru. Če hočemo učinkovito zgraditi mir, moramo jasno vedeti, kaj označuje mir kot cilj, h kateremu težimo. Zato naj bi bilo sicer »težko, a nujno potrebno oblikovati si o miru pravilen pojem« (1972). Papež ga sam zato oblikuje takole: »Mir je ravnotežje, ki temelji na gibanju in nenehno razvija duhovno in v dejavnost vzbujajočo energijo. To je živ varovalni nasip, ki mora biti vedno znova pametno oblikovan« (1978).

Nedavni veliki pretresi svetovne zgodovine 20. stoletja terjajo od papeža, da v besedi vedno znova izraža skrb zaradi ponovnega »svetovnega požara«. To izraža tudi njegovo stalno opozarjanje in spominjanje na minule ter tudi na sedanje nevarnosti, kot sta obo-roževalna tekma ali obe svetovni vojni. Ob tem Pavel VI. ne pozabi opogumljajoče podčrtati pozitivnega razvoja – to je spomniti na »dragocene cvetove pogumnih spodbud v korist miru« (1978) – s konkretnimi primeri (npr. konferenca v Helsinkih).

Če se ozremo nazaj, so njegove besede »Mir je mogoč« iz leta 1973 izredno učinkovite. Do danes so vodilni motiv cerkvenega oznanjevanja miru. Poleg tega Pavel IV. nadaljuje prizadevanje svojih predhodnikov in poudarja nenehno potrebo mednarodne institucionalizacije (1977) kot tudi nedeljivo povezanost miru

in varovanja življenja: »Naša pritrditev miru izhaja iz pritrditve življenju« (1978).

Janez Pavel II. – »duh Assisija«

»Popotno palico« vsakoletne poslanice miru je leta 1979 prevzel sv. papež Janez Pavel II. Sprejel je pomembno prizadevanje svojih predhodnikov, ga v času svojega papeževanja nadaljeval ter tematsko razširil. Sv. Janez Pavel II. se je pri tem vedno znova ravnal po aktualnih okoliščinah ter se trudil priklicati v spomin teme, povezane z vodilno mislijo naslednjih svetovnih dni miru, tako na primer temo o *verski svobodi*. Ta je bila ob koncu osemdesetih let vedno bolj pomembna in je potiskala do tedaj prevladujoča vprašanja ob rob, tako na primer napetosti med vzhodom in zahodom kot tudi med severom in jugom ali vedno navzočo oboroževalno tekmo.

Čeprav sta izbor in vrednotenje drugih tem pri sv. Janezu Pavlu II. že zaradi same polnosti težavna, če ne celo nemogoča, naj vendar posebej omenimo dva vsebinska poudarka. Glavna papeža skrb je bilo gotovo spodbujanje *molitve za mir*. Klici k molitvi so skoraj redno izrečeni ob sklepu njegovih poslanic. Posebno »duh Assisija (1992) in njegova izkustva ob tamkajšnjih svetovnih molitvenih dnevih, ki jih papež sam označuje kot »konkretno pričevanje za univerzalno razsežnost miru« (1992), so v tem oziru vtisnila trajen pečat mirovnemu mišljenju sv. Janeza Pavla II. Vedno znova se sklicuje na doživetje Assisija v letu 1986. Stalno se zaveda, da molitev ne sme biti edina in mora iti nujno z roko v roki z drugimi konkretnimi ukrepi.

Drugi bistveni delni vidik oznanjevanja miru pri sv. Janezu Pavlu II. je *družina*. Njen viden »upad« že leta 1987 označi kot osnovno grožnjo miru. Vedno znova govori o družini, ki končno leta 1994 postane glavna vsebina poslanice. V obravnavanju družine vidi sv. Janez Pavel II. moralni razvoj in vrednostni sistem družbe. Zato ostro obsoja vsako relativizacijo, slabitev, uničenje

družine. Kot temelj družbe ima za razvoj človeške osebe poseben pomen. Družina je »prvo mesto, kjer poteka razvoj ali pa ta sploh ne poteka« (1987), in je tako »prva šola miru« (1996). V mišljenju sv. Janeza Pavla II. postane družina vrhunec mirovne etike, kajti v njej se prakticira vzgoja za mir, za odpuščanje, spravo in solidarnost ter se oblikuje vest.

Benedikt XVI. – mir kot »naravna slovnica«

Njegov naslednik papež Benedikt XVI. se navezuje na sv. Janeza Pavla II. v svojih sedmih poslanicah za svetovni dan miru ne le v tej točki, ampak večkrat tudi glede verske svobode. Tako tudi Benedikt XVI. vidi družino kot »prvo in nenadomestljivo vzgojiteljico za mir« (2008), versko svobodo pa kot »pravo orožje miru« (2011). Že izbira imena Benedikt – svetega zavetnika mirovnega projekta Evropa in papeža miru Benedikta XV. (1854–1922) – ponazarja njegovo osebno skrb za mir.

V neposredni navezavi na pojem resnice, ki na široko označuje njegovo papeževanje, Benedikt XVI. odločno zavrača nihilizem, ki taji obstoj vsakršne resnice, (religiozni) fanatizem oziroma fundamentalizem, ki skuša drugim z nasiljem vsiliti resnico lastnega prepričanja (2006), kot tudi relativizem, ki ničesar ne prizna za dokončno (2012). Nasproti temu opozarja (izrazito v vseh svojih poslanicah) na pomembnost *naravnega nramnega zakona* kot na »temelj pravne norme« (2008), kot »v človekovo srce zapisano (naravno) ,slovnico‘« (2007). Benedikt XVI. zasidra v njem poleg človekovega dostojanstva tudi neodtujljive človekove pravice. Naravni nramni zakon naj bi preko vseh kulturnih razlik omogočil »medsebojno sporazumevanje o najpomembnejših vidikih dobrega in zla, poštenja in nepoštenosti« (2008) ter tako utemeljil pozitivno pravo na naravnem pravu: »Skupen etični kodeks je nujen, njegove norme ne posedujejo le značaj konvencij, ampak imajo svoje korenine v naravnem zakonu« (2009). Na to zahtevo navezuje Benedikt XVI. večkrat ponovljen poziv o pomembnosti »skupnega vrednostnega

temelja (npr. toleranca, človekovo dostojanstvo, svoboda), ki ima svoj izvor in svoje okvire« (2010) prav tako v naravnem npravnem zakonu.

Drugo vsebinsko težišče nemškega papeža obsega vprašanja o *okolju in stvarstvu*. Spričo ekološke krize, ki je ne moremo tajiti (npr. onesnaževanje okolja, pomanjkanje vode), lahko pa jo zaznavamo tudi kot moralno krizo, bi si morali prizadevati, da bi se močneje zavedali povezanosti človeške ekologije, okoljske ekologije in ekologije miru. Zaradi soodvisnosti je brezobzirnost na enem področju vedno povzročila vzajemno škodo. Zato Benedikt XVI. zahteva »kolektivni odgovor solidarnosti« (2010) kot tudi odgovornost za trajnostno rabo naravnih virov (še posebej za energetske preskrbo). Ljudje bi morali gledati nase kot na »skrbnike in odgovorne upravitelje« (2010) svojega okolja.

Francišek – bratstvo kot »temelj in pot miru«

Za papeža Franciška po njegovih poslanicah od leta 2014 do 2017 opisujemo celotni notranji kontekst, ki ga lahko najboljše razumemo, če ga po eni strani obravnavamo glede na vodilne motive bratstva, ki so med seboj v neizogibni napetosti, ter temu nasprotno brezbriznost na drugi strani. Iz tega izvira samo dosledno ponavljajoča se zahteva po nasprotovanju »globalizaciji brezbriznosti« in energična podpora »globalizaciji solidarnosti«.

Natančneje rečeno, *brezbriznost* se izraža v pomanjkanju pozornosti do bližnjega, v sebičnosti in zaprtosti; to naj bi bila drža človeka, »ki svoje srce zapre, da ne bi opazil drugih, ki zapre oči, da ne bi videl, kaj ga obdaja, ali se izogiba, da se ga ne bi dotaknili problemi drugih« in nosi »poteze lenobe in brezčutnosti« (2016). Francišek glede na to razume brezbriznost kot zavrnitev in odklonitev odnosa do Boga, do bližnjega, do samega sebe in do stvarstva. Pojavila se bo v ekološki(h) krizi(ah) sedanosti, ki jo Francišek opisuje kot »sad brezbriznosti« (2016), prav tako kot tudi v mnogih oblikah »sodobnega« suženjstva (na primer trgovi-

na z ljudmi, prostitucija), ki se kaže v tem, da človeka s prisilo in izkoriščanjem degradira v objekt.

Nasproti temu papež postavi *bratstvo* kot poklicanost in osnovno antropološko danost: to naj bo »temelj in pot miru« (2014), utemeljen v transcendentnem »odnosu do skupnega očeta« kakor tudi v »križu kot dokončnem temelju bratstva« (2014) ter naj predstavlja resničen »življenjski program«, »vedenjski slog v naših medsebojnih odnosih« (2016). V takšnem bratstvu se povezujejo in gojijo ljubezen do bližnjega, solidarnost, usmiljenje, nenasilnost in sočutje; v njem ostajajo še naprej razlike med ljudmi, ne da bi spregledali njihovo temeljno enakost po naravi, dostojanstvu in izvoru. Cilj papeža je, da na temelju »etike bratstva« (2017) odpravi zablokirano shemo sovraštva in nasprotovanja, ki vse prepogosto pospešuje vojne in spodade, v korist solidarnostne pozornosti v bratski skupnosti.

Svetovni dnevi miru od leta 1968 – mirovno-etična načela nauka

Skupno lahko govorimo o vsebinskem skupnem imenovalcu papeških poslanic za svetovni dan miru: »Pri pogledu nazaj na petdeset let svetovnega dneva miru se kaže velika mera nepretrganosti v cerkveni govorici.«⁷ Vse vodi, glede na horizont vsakokratnega časa, temeljni uvid: Mir je mogoč.

Da bi to pojasnili, se papeži v svojih tekstih vedno znova navezujejo na ustrezne učiteljske dokumente in predhodne mirovne poslanice. Zato skoraj ne preseneča, da se glavna stališča, ki zadevajo to področje, ne glede na različna papeževanja vsa leta ponavljajo. Tako se določene *vodilne teme* kot na primer resnica (1980, 2006), človekove pravice (1969, 1999), stvarstvo (1990, 2010), vzgoja (1970, 1979, 2004, 2012), verska svoboda (1988, 2011) ali nenasilje (1978, 2017) ponavljajo in se jih lotevajo različni papeži. Samostojni poudarki, med drugim naravnopravni vidik pri papežu Benediktu XVI., tega nikakor ne izključujejo.

Medtem ko so navedena vprašanja praviloma v ospredju, ostajajo drugi vidiki v ozadju. Skoraj popolnoma zanemarjeno je

vprašanje o vojakih – v nedavni preteklosti, leta 2006, spregovori o njej samo Benedikt XVI. Enako velja za vprašanja, kot so ponižnost, hvaležnost ali hrabrost. Celotna teološka krepost ljubezen ni v središču nobene poslanice. »Ključno vlogo« (2009) civilne družbe ali – v zadnjih letih izjemno poudarjena – (vzgojna in mnenjsko oblikujoča) odgovornost (množičnih) medijev (2008/2015) sicer vedno na kratko omenjajo, vendar ji ne posvečajo posebne pozornosti. In še neka stvar je opazna: politični dokumenti, ki oblikujejo pojme sedanosti, kot je varnost ali odpornost, in nanje se navezujoče mirovno-etične zahteve, so redko omenjeni.

Na splošno je razvidno, da papeži v svojih poslanicah ne morejo in nočejo posredovati niti splošnega političnega programa niti mirovno-etično podrobne obravnave. Že na osnovi formalnega okvirja ostajajo formulirani napotki od časa do časa zelo splošni, pozivi se ponavljajo. Obenem ugotavljamo, da dosedanje poslanice odsevajo ne le različne vidike in izzive časa, ampak na splošno obravnavajo vse tiste temelje, ki že od začetka motivirajo (krščansko) delovanje za mir. Z obliko in številom svojih sporočil podarjajo papeži od leta 1968 v bistvenih delih »*nauk mirovno-etičnih načel*«, ki so pomembna mirovno-etična usmeritev.

*Izbrane teme v ogledalu časa: Nasilje in nenasilje
(leta 1978 in 2017)*

Papež bl. Pavel VI. (leta 1978: »Ne' nasilju, ,da' miru) in papež Frančišek (2017: »Nenasilje: slog politike za mir'») sta izbrala vprašanje o nasilju in nenasilju za težišče svojih poslanic. Ko podajata diagnozo sedanosti, oba papeža opominjata na minuli svetovni vojni. Frančišek opaža – že leta 2016 je govoril o »tretji svetovni vojni po delih« – in govori celo o »grozni svetovni vojni ,po delčkih, ki otežuje enoznačni odgovor na vprašanje, ali je svet danes bolj ali manj nasilen«.

Medtem ko Frančišek ob Jezusovem govoru na gori premišljuje o biblično zasidranem nenasilju ter samo skopo oriše

pojem nasilja, pa se Pavel VI. loti bolj natančnega opisa nasilja. Oba pa pri tem prideta do uvida, da nasilje prežema vse ravni in področja človeškega sobivanja. Tako Frančišek opisuje (dejavno in ustvarjalno) nenasilje po eni strani kot *slog politike*, kot nekaj, kar bi moralo prevevati sedanjo svetovno ureditev, po drugi strani pa kot *slog življenja*, ki naj bi zaznamoval ne le mednarodne, ampak tudi medčloveške odnose: »Nenasilje naj bo na vsakem kraju in vsak dan ter na svetovni ravni značilen slog naših odločitev, naših odnosov, našega ravnanja in politike v vseh njenih oblikah« (2017).

Tako Frančišek kot Pavel VI. ponazorita svoje besede s *prime-ri*. Medtem ko Pavel VI. poudarja predvsem prispevek določenih krogov (zdravniki, straši), pa Frančišek poimensko navaja nekatere zgledne mirovnike in mirovnice. Poleg na splošno znanih zgledov (sv. mati Terezija, Mahatma Gandi, Martin Luther King) navaja tudi manj znane osebnosti (Leymah Gbowee, Khan Abdul Ghaffar Khan), ki so se odlikovale po žrtvovanju za druge in po pogumu, da niso pustili nasilju.

Opombe

¹ »Svetovni dan miru«, ki ga je pred 50 leti vpeljal papež Pavel VI. za 1. januar, do danes v Nemčiji nikakor ni dobil svojega mesta v normalnem katoliškem zavedanju. (...) o ,zgodbi o uspehu' pri svetovnem dnevu miru komajda moremo govoriti; praviloma je kvečjemu mimogrede deležen omembe.« Prim. Ulrich RUH, *50 Jahre Welttag des Friedens der katholischen Kirche. (K)eine Erfolgsgeschichte?*, v DBK (izd.), *Gewaltlosigkeit – Stil einer Politik für den Frieden. Welttag des Friedens 1. Januar 2017* (Arbeitshilfen 291), Bonn 2016, 4–6, 4.